

Kételyek és választások

Az alábbiakban megfogalmazom véleményemet néhány kérdésben, a helyzethez mérten tömören, lemondva az argumentatív okfejtésről, és kockáztatva az esetleges félreértéseket. Értelmezési távlataimat meghatározza a vajdasági beágyazottság és az ennek megfelelő szituatív tudás.

1. Mindenekelőtt szólnom kell arról, hogy milyen módon tekintek a nemzet és a nemzetállam pozíciójára a kortárs társadalmi dinamika, a globalizáció hektikus tendenciái, a nemzetköziesedő anyag-, pénz-, és tudásáramok közepette. Kétségbevonhatatlan, hogy ebben a kontextusban a nemzeti szint viszonylagosodásnak rendelődik alá, megszűnik kiemelt metszetté válni. Egyszóval a hatalmi rétegzettségnek, valamint a többszörös identitás létesülésének vagyunk tanúi, ami átírja a nemzet és az állam összefüggésrendszerét. A nemzetállamot érintő mély változásokat adottságként kezelem, ezenkívül jól ismerem azokat a kizárólagosság/kizárás-történeteket, amelyek a nemzeti formának az állami apparátusokban megvalósuló történelmi kiteljesedéseit fémjelezték. Ugyanakkor, az a tény, hogy a nemzetállam immáron nem élvezheti az evidencia bizonyosságát, nem jelenti számomra, hogy a nemzetállam elutasításának vagy igenlésének alternatívájában gondolkodom. Tapasztalom, hogy sokan a nacionális/posztnacionális kiélezett alternatíváját minősítik mérvadónak, ami az előlegezett pozitív fejlemény esetében a múlt kínjaitól való megszabadulást ígéri. Számomra azonban a nemzet és az állam kapcsolata nem értelmezhető úgy, hogy elképzeljük a kezdeti történelmi feltételeket, és leszűrjük az egyértelmű következményeket, ahol a folyamatnak van eleje és vége, mármint a nemzetállam vagy a nemzet alkonya. Azt hiszem, hogy az említett kapcsolatot inkább afféle *mozgó történelmi konstel-*

lációként kell elképzelni, amely nem valamilyen történetfilozófiai logikának rendelődik alá, inkább szociológiai, antropológiai látásmódot stb. igényel. És azt sem hiszem, hogy a nemzeti dinamika hatalmi története feloldható egy anticipált eszményi kivetítéssel, mint pl. az Európai Unióban megtestesülő posztnacionális föderáció. A nemzeti forma különböző tendenciák sűrítmányaiként jelentkezik, amelyekben különféle ideológiai, gazdasági folyamatok, ezenkívül a mindennapi habitualizáció formái kombinálódnak, valamint az állam adminisztratív és szimbolikus funkciói artikulálódnak. A nemzeti formában találkoznak a munkamegosztás, a migráció folyamatai, a szolidaritás alakzatainak konfigurációi, márpedig mindez ellentmondásos processzusokat, különböző skálájú eseményeket foglal magában, amelyek nem hüvelyezhetők ki a nemzetforma valamilyen állandósult szerkezetéből. És ezek az ellentmondások nem szelídhethetők meg azokkal az elméleti intervenciókkal, amelyekkel régióinkban az értelmiségiek sokszor madártávlatban kísérleteznek. Nem lehet félretenni a régi figyelmeztetést, hogy a nemzet illuzórikus közösség, csakhogy nem ajánlatos mellőzni egy másik tapasztalatot sem, amelyet nagyon is meg kell fontolni az európai egységesülés környezetében: a nemzetforma a közösség effektusait teremti.¹ Ugyanis az Európai Unió, mint (legfeljebb) gyenge föderáció alakzata, a konszolidált nemzeti formákkal igencsak kínál ilyen tapasztalatokat.

2. Nem szándékom belebonyolódni az elméleti fejtegetésekbe, azonban szükségesnek tartom kiemelni az elmondottakat, méghozzá azért, mert úgy tűnik, hogy ha elfogadjuk a posztnacionális logikát, akkor a kisebbségi önkormányzatisággal/autonómiával kapcsolatos igények értelmetlenné válnak. Mert úgy gondolom, hogy a kisebbségi autonómiák többféle tendenciát juttathatnak felszínre. Ott van a nemzetállam hegemoniáját dekonstruáló hatásuk, amely a multinacionális formák felé tolja a nemzetállamokat. De ott van az a kérlelhetetlen tény is, hogy legalábbis valamilyen formában, a kisebbségi autonómiák bizonyos értelemben partnerei is a nemzetállamnak. A nemzeti/etnikai formák határai, jelentései változnak, az azonosság variábilis, éppen ezért számomra a nemzet védelme *contra* a nemzet meghaladása-féle képletekkel nem vezetnek messzire, a problematikumot egyszerűen rosszul ragadják meg. Gyanítom, hogy amikor bizonyos közírók, politikusok azt hangsúlyozzák, miszerint ha fellibben a fátyol, úgy ott van az elrejtett eredendő ésszerűség, amely hatodrendűnek tartja a kisebbségi önkormányzatiságot, akkor ezen képletek foglyai maradnak.

3. A kisebbségek autonómiaigénye kapcsolatban áll az elismerésre való sajátos irányultságukkal, ezt a magyar államnak tisztelnie kell. (Jó lenne, ha ezt következetesebben figyelembe venné a magyarországi kisebbségek

¹ Erről, E. Balibar, *Nous citoyens d'Europe...* Paris, 2001.

esetében is, és előremozdítaná az etnokulturális igazságosság megvalósulását, hiszen minél előbb meg kell oldania a magyarországi kisebbségek jogi helyzetének rendezetlenségeit, kiváltképpen parlamenti képviselőjük hiányát.) Amint látjuk, ezek az igények nem párolognak el, még akkor sem, amikor az adott állam részesévé válik az Európai Unió intézményes szerkezetének. Nem szükséges itt a politikai filozófia mérvadó személyiségeit citálni ahhoz, hogy megértsük az elismerésigény erőteljes motiváló erejét. És azt sem kell különösképpen ecsetelni, hogy ezen igény csak részlegesen ésszerűsíthető, valójában az elismerésvágy aracionális jellegű. Ez a tény azt is jelentheti, hogy ugyan aligha lehet megkérdőjelezni bizonyos programok, koncepciók létjogosultságát, ezek mégsem helyettesíthetik az elismerésnek a közjogi vonatkozásait. Ebben az értelemben kénytelen vagyok megállapítani, hogy a Vajdaságban megvalósuló toleranciaprogramok szükségszerűen megmaradnak a felület korrekciós mechanizmusainak kereteiben. A gazdasági modernizáció felpörgetésére, a határ menti régiók gazdasági összefonódására, a tőkeerősség megszilárdítására, a gazdasági erőforrások koncentrált felhasználásának fokozására irányuló programok (az addicionalitás érvényre juttatásával) természetesen messzemenően fontosabbak, ezeket támogatni kell. Mint ahogy azon irányulásokat is, hogy a magyar állam sarkallja a regionalizációs folyamatokat, amelyek a tőke és a munkaerő újfajta mobilizációs pályáit nyitnák meg. Teljesen világos, hogy olyan stratégiákat kell ezzel kapcsolatban kialakítani, amelyek képesek kezelni a megváltozott foglalkoztatás rendjét, a migrációs trendeket, az új szerepmodellekből adódó késztetéseket. És minden további nélkül hozzáadhatom, hogy fölöttébb fontos azon készségek, képességek kialakítása, amelyek lehetővé teszik a kisebbségek szerepvállalását a munkaerőpiacon. Hiszen egyértelmű a vélemény, miszerint az utóbbi évtizedben gyöngült a vajdasági magyarok helyzete a munkaerőpiacon, *ergo*, a versenyképesség vonatkozásában. Márpedig a kisebbségi egyének beépülése és afirmációja Szerbiában (amely, sajátos módon, de mégis az európai intézmények felé vette útját) erőteljes módon függ a munkaerőpiacon elfoglalt pozícióktól.

Mégis, ismételtelen állítom, hogy az önkormányzatiságban megnyilatkozó elismerési vágy nem cserélhető fel valamely más „kártyára”; úgy áll a kortárs társadalomtudományi beszédrendben, hogy ez „lexikográfiai preferencia”. Ha jól értem, azok a kisebbségi értelmiségiek, akik súlyos érveket soroltak fel a kisebbségi autonómia mellett, nem arra gondoltak, hogy e helyütt valamilyen pusztán etnikai elkülönültségről, önmagunkba való bezárulásról van szó, hanem az adott állam politikai rendjében való sajátos részvételről.

4. Nem tartozom azok közé, akiket messianisztikus hevület fűt a kisebbségi autonómia emlegetése kapcsán. Sokszor aggodalommal töltenek el az etnikai eliteknek a magaskultúrával kapcsolatos álláspontjai (a Vajdaságban

ezzel kapcsolatban nagyon sokat lehet veszíteni, mert a jugoszláv időkből itt maradt kulturális és oktatási hálózatot leépülési veszélyek fenyegetik), az etnikai demokrácia nevében történő intézkedéseik, az újfajta kizárási technikák, az az irányulás, amely ezen eliteket az etnikai emancipáció fölött papjaiként jeleníti meg. De ez csak azt a tényt hitelesíti, hogy csupán jól meghatározott feltételrendszer függvényében lehet érvelni a kisebbségi autonómia mellett. Azt gondolom, hogy ebben a vonatkozásban híján maradtunk a magyar állam koherens politikájának, amely a kisebbségi politikai ágensek közötti viszonyok demokratizációját és az esetleges kisebbségi önkormányzatiság demokratikus variánsát ösztönözte volna. Budapest túlságosan is sokat fáradozott azon, hogy felfedezze és megerősítse a „konstruktív” politikai szereplőket a nem-konstruktív szereplők ellenében, minden bizonnyal a kisebb ellenállás vonzó logikáját követve. Mindez a budapesti segédlettel történő intézményteremtésre is rányomta a pecsétjét. És ezen nem változtat az a tény, hogy a budapesti politikusok, amikor Vajdaságba érkeznek, akkor szertartásosan ismételtetik a be nem avatkozás politikájának elvét. Mert az egyszerűen nem lehetséges, hogy a forráselosztás praxisát működtető állam ne befolyásolja az események alakulását, a kérdés abban rejlik, hogy milyen módon teszi ezt. Mindehhez társult az a meglehetősen egyoldalú kommunikációs rendszer, amely jellemezte a magyar–magyar kapcsolatokat, és amely a politikai szereplőket részesítette előnyben. A magyar–magyar kommunikációs formák szűknek bizonyultak, és néhány alkalmi kivételtől eltekintve, inkább a nagy elosztórendszerek keretein belül állandósultak, amelyek növelték a politikai elit egyes tagjainak elosztó hatalmát, de nem lendítették előre a kisebbség emancipálódási folyamatait. Ráadásul, a konstruktív politikai ágensek kiadós támogatása azzal a fejleménnyel járt párban, hogy komoly demokratikus deficitek és a klientelizmus többletei alakultak ki. A magyar kormány alkalomadtán a bába szerepét játszotta a magyar etnikai pártok kialakulásánál, és a Vajdaság itt persze tanítani való példát jelentett, de látnia kell, hogy e pártok problémamegoldási módozatai ma gyökeres átalakulásra szorulnak. Hiába kötötte meg ugyanis a vajdasági magyar elit meghatározott része, a legnagyobb magyar párt, a szerbiai elit Európához vonzó erővel a paktumot, amennyiben ezért túlságosan nagy árat kellett fizetnie a vajdasági magyarságnak.

Itt említém, hogy érteni véltem a támogatáspolitikai racionalizációjára tett kísérleteket, miután a határon túli magyar kisebbségek nagy része az EU-tagállamok területén él, ezenkívül üdvözöltem az újfajta támogatáspolitikai kialakításának igényét is. Mert magam is kérdésesnek tartottam, hogy a nemzeti jellegű redistribúciót a következetes stratégiai érdek vezérli-e? Merthogy szilárdan összeforrasztott elvek szabályrendszere nélkül az elosztás nem más, mint a közérdek mimikrijének a szálláscsinálója. De számom-

ra rejtély marad, hogy a Szülőföld Alap működtetése miért kötődik ilyen centralizált szerkezetekhez? Vagy...? Hogyan változhat meg gyökeresen az új támogatáspolitiká, amennyiben a döntéshozók (a magyar kormány, a határon túli kisebbségi politikusok) kezében ilyen hatalom összpontosul?

Egyszóval, a kisebbségi önkormányzatiság akkor védhető, ha megszilárdulnak azok a feltételek, amelyek alapján a kisebbség demokratikus módon értelmezheti magát, érzékelheti lehetőségeit és esélyeit. Nem valamilyen magasztos elmélet mondatja itt velem a demokratizáció szükségességét, hanem a különféle érdekek racionális koordinációjának az igénye. Különös jelentőséget kap ez a meggondolás most, a nemrégii szerbiai választások után, ami azt a meggyőződést erősíti bennem, hogy Szerbiában az etnikai-kisebbségi politizálás előtt útelágazások állnak. A kisebbségi pártok mobilizáló ereje láthatóan stagnál, nincsenek olyan tartalékok, amelyek mozgósíthatnák a választókat, miközben a közéletet a demokratikus deficitek uralják. Egyszóval, a magyar állam hozzájárult a vajdasági kisebbségi elitek stabilizálásához, szorgalmazta a környező politikai elitekkel való paktumok megkötését, de mindez már, bizony, régóta átgondolásra szorul.

5. A magyar–magyar viszonylatot az elmúlt évtizedben a magyar külpolitika ismert hármis prioritása határozta meg. Miközben nehéznek bizonyult egyensúlyban tartani az említett három vonatkozást, és az euro-atlanti integrációval kapcsolatos kritériumok jelentették a legfontosabb vezérelvet. Az európai csatlakozás homloktérbe helyezése párban járt a kockázatkerülő magatartással (meg kell mondani, hogy ez a defenzív, alkalomadtán a nacionalizmussal való megbélyegzéssel kapcsolatos félelmi magatartás magyarázza, hogy a nyugati reflexiók mélyebbre hatolhattak kisebbségi ügyekben) a magyar nemzetpolitika/külpolitika folytonosan szembekerült a fennálló keretek szétfeszítésének igényével, hogy úgy mondjam, az innováció kényszerével. Az innováció azonban elmaradt, noha a nyugati országok praxisának kreatív értelmezése támpontot jelenthetett volna. Nehezen hihető, hogy ez a magatartás nem hatott volna a kisebbségi polgárok választási kedvére. Mintha a nemzetpolitika irányítói meggyőzték volna önmagukat arról, hogy Magyarország olyan kényszerpályákon mozog, amely igen kevés mozgásteret engedélyez.² A kérdés az volt, hogy lehetséges-e olyan nemzetpolitika kialakítása, amely összhangban van az európai normákkal, de nagyfokú érzékenységet tanúsít a kisebbségek iránt? Az eddig létező megoldások erre a kérdésre nem adtak választ, számtalan ellentmondást nem tudtak kiküszöbölni. Ellentmondások körvonalai bontakoznak ki akkor is, amikor európai kontextus merül fel, és a magyar politikai retorika folyton-folyvást az ellentmondások között mozog. A meggyorsított magyar modernizáció és a túlfeszített euró-

² Ezekről a dilemmákról, valamint a kreativitás ritka pillanatairól, Bíró Béla, *Egyensúlykényszer*. Budapest, 2004, 142.

paizálódás közepette még mindig ott kísért a tény, hogy hiányzanak az újfajta kisebbségpolitika stabil oszlopai, amelyek megszilárdítanák az identitáspolitika és a modernizáció materiáit összefogó építményt. A kisebbségek plurális identitásának jogi érvényre juttatása, jegyzem meg, még előttünk van: ennek híján a jóhiszeműségre hivatkozó retorikát az ellentmondásba való bonyolódás veszélyezteti. Az innovációhiány nem lehet vezérlő elv. Amint látjuk, az európai keretek nem befejezettek, a konstitucionális játékszabályok alakulóban vannak, ami azt feltételezi, hogy a magyar képviselők tevőleges szerepet játszhatnak, és az európai politika porondjára helyezhetnek olyan kérdéseket, amelyek elengedhetetlenül fontosak a kisebbségek vonatkozásában (és csak üdvözölni tudom, hogy erre van is néhány példa). Egyszóval, az uniós szabályok távlati lehetőségeket, feltételeket teremtenek a kisebbségi kérdések méltányos rendezéséhez, de ezek csak feltételek.

6. Amennyiben a magyar–magyar viszonyt hoztam szóba, úgy érintenem kell még egy kérdéskört. Másutt már kifejtettem, hogy miért gondolom kétségesnek a nemzet politikai és kulturális vonatkozásai közötti választóvonalak meghúzását, ezeket nem szándékozom megismételni. E helyütt csak arra szeretnék összpontosítani, hogy milyen félreértések jellemzik e kérdéskört. A kisebbségi kulturális intézményrendszer fenntartását a Vajdaságban óriási mértékben a magyar állam vállalja, aligha kell magyarítani, hogy miért. Ez kulturális egységesülést jelent, ami pontosan az iménti elvnek megfelelően, meghatározott politikai és gazdasági egybeforrást is magában foglal, noha ez egy pillanat erejéig sem teszi lehetetlenné a kisebbségek többes kötődését. Mármint, tapasztalom, hogy milyen félreértések övezik az unifikáció e jelenségeit; a Magyarország és a Vajdaság/Szerbia közötti ingázás, pontosabban a magyarországi majd két évtizede tartó tanítási gyakorlat és a magyarországi egyetemi hallgatókkal való beszélgetések döbbsentettek rá, hogy sokan itt egyoldalú szolidaritásmintákat, netán keserves áldozatvállalást látnak. Holott a legelementárisabb érvelés is megmutathatja, hogy a kisebbségi intézményrendszer tevékenysége nemcsak a magyar kisebbségeket szolgálja, hanem a magyarországi magyar többség számára is hozzáférhető. A kérdés, amely itt napvilágra kerül, nem mellékajánlás, általánosabb vonatkozásokra derít fényt. A magyar–magyar viszonylatrendszer sokoldalú cserekapcsolatként ábrázolandó, noha nem feledjük, hogy kisebbség és többség lép kapcsolatba egymással. Üdvösnek tartanám, ha a magyar állam olyan oktatás- és médiapolitikai irányulást szorgalmazna, amely e csereviszonyok létezését hitelesítené, támogató. Akkor szűkülhet a manipuláció példatára, amelyre, mondjuk, a kettős állampolgársággal kapcsolatban bőven akadt példa. És akár javulhatna a kisebbségi magyarok megítélése is, akiket sokszor a paratizmus vádja lengi körül.

A sokoldalúságot persze az a tény is hangsúlyozza, hogy a kisebbségi világok rendkívül tagoltak, a Trianon utáni történelmi dinamika sodrása, a túlélési technikák érvényre jutása erősen heterogén övezeteket hoztak létre, amelyek nemcsak az anyaországi pályáktól térnek el, hanem egymáshoz képest is robusztus különbségeket mutatnak. Ugyanakkor a magyarországi politikai konfrontációk egyetlen oldala sem tett komoly erőfeszítéseket arra, hogy betekintést nyerjen a kisebbségi világok sokféle rajzó tartalmaiba.

7. Minden bizonnyal azt tekinthetjük a legnagyobb balsikernek, hogy nem sikerült kiépíteni egy olyan „kétlakiságot”, vagy, ha úgy tetszik, kisebbségi többdimenzionális létezésformát, amely egyszerre teszi lehetővé, hogy a kisebbségi magyarság képviselőivel együtt munkálkodjon a domicil állam politikai közösségébe való integráción, és sokoldalú kapcsolatot tartson fenn az anyaország kulturális értékrendjével. Lényeges a többes kötődés formáinak megteremtése a kisebbségek számára, azaz a plurális nemzeti identitások megszervezése az európai integráció fényében, ami a kisebbségek európaizálódását ösztönzi. A Vajdasággal kapcsolatban ez a kérdéskör, miután nem tartozik az EU intézményes kereteibe, hatványozott módon merül fel. A szigorodó vízumrezsim még inkább kielezi a kérdést, és ezt nem lehet parciális megoldásokkal, vagy hosszú távú ígéretekkel csillapítani, amelyek kegyesen a fegyelmezett türelmet javallják a kisebbségnek. Pontosabban lehet, csak a pótmegoldásoknak visszafordíthatatlan következményei lesznek. Tekintettel a fennálló helyzetre, Magyarországnak érdeke fűződik a déli határok demokratizációjához, de ennek megvalósításához merészebb, innovatívabb politika szükségeltetik.

8. A magyar szomszédságpolitika számára Szerbia sok vonatkozásban sajátos szituációt jelentett a múlt század kilencvenes éveiben, és jelent ma is, amikor Szerbia területi szuverenitásának határaitól dönt a nemzetközi közösség. Hiszen e döntésnek lehetnek olyan fejleményei (természetesen, az újabb menekültekre is gondolok), amelyek a magyar állam reagálását igényelnék.

Tudjuk, hogy Magyarország érdekelt volt a Milošević-rezsim megdöntésében, és a szegedi folyamattal tevékenyen részt vállalt e rezsim elmozdításában. A 2000-ig hatalmon lévő rezsim nem mutatott hajlandóságot a magyar követelmények teljesítése irányában, és a magyarelles retorika volt jellemző a politikai diskurzusra. A 2000. évi szerbiai eseményeket követően új fázisba lépett Szerbiában a többpártrendszeren alapuló parlamentáris demokrácia. Ezt az időszakot a reform, illetve a politikai demokrácia konszolidálása jellemezte. A szerb politikai színtéren a Zoran Đinđić névvel fémjelzett Demokrata Párt még fontosnak tartotta a kisebbségi politikai elitek egyfajta beemelését a köztársasági kormányba. 2000 után valójában kísérlet történt egyes kisebbségi politikai vezetők integrációjára. Ezt követően olyan kormány jött, amely úgy látta jónak, hogy nem folytatja elődei praxisát, és úgymond „leszállította” a kisebbségi politikai vezetőket regionális és helyi

szintre. Jellegzetes, hogy a 2003-ban életbe lépő választási törvény erősítette azt a meggyőződést, hogy a kisebbségi érdekérvényesítés előtt komoly akadályok tornyosulnak (ez a törvény lehetetlenné tette a magyarok és a bosnyákok számára, hogy részt vegyenek a köztársasági parlament munkájában, később, a konstelláció módosult, bár mindegyik kritikai kommentátor hozzáfűzi, hogy csupán a legnagyobb kisebbségek esetében). Nem hagyhatom figyelmen kívül, hogy a szerbiai makropolitikai folyamatok milyen módon határozzák meg a kisebbségi aktorok mozgásterét, és partnerkeresési gyakorlatát. Ugyanis Szerbiában eddig minden párt, politikai csoportosulás valamilyen módon osztotta a hatalmat, azaz részt vett a hatalomgyakorlásban. Ami azt jelentette, hogy a hatalmi erőforrásokkal kapcsolatos általános kereskedelem determinálta a politikai teret. Ezt hívják, eufemisztikus módon, kohabitációnak, ami a választók számára azt jelenti, hogy sohasem kell egyértelműen dönteni vagy elköteleződni valamilyen politikai stratégia mellett, mert a szétterjedt politikai kereskedelem viszonylagosít bármilyen irányulást. Ezzel magyarázható, hogy egymásnak ellentmondó politikai orientációk kerülnek időlegesen vagy tartósabban politikai szövetségbe egymással, és a megannyi „kohabitációs” szövetségben, alkalmi alkufolyamatban differenciálódnak a politikai irányulások. Ezzel azt kívánom jelezni, hogy a szerbiai politikai mezőbe beépült egy erőteljes demokratikus deficit, ugyanis, ha a hatalmi erőforrások ily módon osztoztak el, szavazókra voltaképpen egyre kevésbé volt szükség. Ez a felismerés felveti azt a kérdést, hogy lehetséges-e ebben a politikai környezetben stratégiai partnerségek kialakítása, vagy arra kényszerülnek a kisebbségi pártok, hogy az alkalmi kompromisszumok mocsarában vergődjenek.

A kisebbségi önkormányzatiság kivetítése a vajdasági magyarok számára akkor kezdődött, amikor a többségi nemzetépítés új fázisba jutott, ugyanis a kilencvenes évek elején ott volt a háború perspektívája, a területi expanzió előlegezése, a kilencvenes évek második felében pedig a terület (a nemzetlétezés feltétlen alapjaként minősített dimenzió) nagysága egyre kisebbé vált. Még tovább kell mennünk: a kilencvenes évektől kezdve annak a szerb politikai, küldetésstudatos projektumnak az oszlopai porladnak szét, amelynek kötőanyagát még a XIX. században alkották meg. Mindenesetre, a kisebbségi önkormányzatiság kérdésének tematizációs esélyeit mindig meghatározta a többségi nemzetépítés homogenizációs stratégiája.

A rezsimváltás utáni hetedik esztendőben felemás eredményekről adhatunk hírt Szerbiában minden vonatkozásban, és itt arról kell elmélnünk, hogy Magyarország hogyan tud aktívabb szerepet vállalni a szituáció korrekciójában. Az elmúlt években követett magyar külpolitikai vonalvezetésen érződött, hogy a kisebbségi kérdés biztonságpolitikai mederbe terelődött, ami azt jelentette, hogy az etnikulturális igazságosság értelmezése háttérbe

szorult.³ Számomra úgy tűnik, hogy Magyarország Szerbia vonatkozásában és a „Nyugat-Balkánnal” kapcsolatos regionális szerepkörét illetően az útke-resés fázisában van, az alapelvek értelmezési gyakorlata még hátravan. Nem vitás, hogy Magyarország érdekelt Szerbia EU-csatlakozásában, valamint a szerbiai jogrendszer szilárdabbá válásában, ami lehetővé tenné, mondjuk, a magyar tőke nagyobb méretű beáramlását és a tőke biztonságos mozgását. Ezenkívül, Magyarországnak a szituáció alkalmat nyújthat arra, hogy befolyásolja a szituáció alakulását, és előremozdítsa az etnokulturális igazságosság kritériumainak érvényre jutását. És pontosan e befolyásolásnak a mértéke, módja érdemel különös figyelmet, és igényli a lehetőségek aktívabb mérlegelését. Példának okáért, Szerbiában ma nem létezik kisebbségi törvény, és a kisebbségi kérdéskör meghatározott része *extra legem* tartományba került. A jogszabályok hiányában ténykedő nemzeti tanácsok, bárhogya is ítéljük meg politikai pozíciójukat, lebegő állapotban vannak. A magyar külpolitika, amely következetesen és aktív módon, az értékpolitika eszköztárával érvel a kisebbségi (kollektív) jogok érvényre jutása érdekében, sürgetheti a szerb félt, hogy módosítson a fennálló helyzeten. Mondjuk, a kisebbségi kultúra infrastruktúrájának pénzügyi fenntartása megoldatlan, a szerb államapparátus a nemzetközi fórumokon előszeretettel hivatkozik arra, hogy megannyi folyóirat, kulturális termék jelenik meg magyar nyelven, holott érdemben nem járul hozzá ezek fenntartásához, hanem a költségeket a magyar államra hárítja. Ez fenntarthatatlan állapot, és a magyar államnak fel kell lépnie, hogy a szituáció megváltozzon. A 2004. évi kínos események után kialakultak meghatározott kétoldali kapcsolatok, ezeket fenn kell tartani, sőt, mi több, el kell mélyíteni. A szerb politikai elit nem tanúsított nagy érdeklődést a kisebbségi kérdések iránt, de a szituációt képlékenynek kell minősíteni. Egyszóval, a Vajdaság vonatkozásában olyan multidimenzionális politika szükséges, amely tevőleges magatartást igényel mind az európai intézmények szintjén (figyelembe véve, hogy a vajdasági magyarok még hosszú ideig az EU határain kívül fognak élni), mind a kétoldali kapcsolatok nívóján.

³ Jellegetes, hogy a magyar közvélemény akkor kapta fel a fejét a vajdasági magyarokat illetően, amikor 2004-ben az „atrocitásokról”, a „kilengésekről” stb. esett szó.